

єдності інтелектуального та духовного. Розглядається об'ємний світ духовного через «горизонталі» буття, в якому людина-винахідник прирівнюється до духу-деміурга, і все духовне виражає себе в дії-русі. Експлікуються недоліки «демократизації» духовності «в світі голої раціональності», яка продукує «розколотість» особистості, фрустрації, душевну пустоту, «згортання» лексики тощо. Осмислюється актуальність духовної еліти в сучасному світі, а також можливості зміни самого розуміння духовності у співвідношенні її з раціональністю. Показується, що духовний початок будується самою людиною в своєму досвіді, і тому духовна культура, завжди, особистісна культура.

Ключові слова: духовність, дух, «горизонталь» буття, «демократизація» духовності, духовна еліта, культура.

SUMMARY

V.A. Kosyak. The urgency of the secular spiritual.

Thanks to secular spirituality as a combination of high feelings, interests, beliefs, ideals, a secular person can self-construct himself, choose life guides, standards of behavior. The views of I. Kant, G. Hegel and the Russian Orthodox Church (Archimandrite Cyprian) according the unity of the intellectual and spiritual. Considered the vast spiritual world on the «horizontal» of being, in which the inventor-man is likened to the demiurge spirit, and all the spiritual expresses itself in the action-movement. The explanation the costs of «democratization» of spirituality «in a world of naked rationality» that produces «split» personality, frustration, spiritual emptiness, «curtailing» vocabulary, etc. The actuality of the spiritual elite in the modern world is comprehended, as well as the possibility of changing the understanding of spirituality in its relation to rationality. It is shown that the spiritual principle is created by the person himself in his experience, and therefore spiritual culture is always a personal culture.

Key words: spirituality, spirit, «horizontal» of being, «democratization» of spirituality, spiritual elite, culture.

УДК 140.8

М. Р. Бішовський

Київський національний університет
імені Т.Шевченка

«АРХЕОЛОГІЯ ЗНАННЯ» М. ФУКО: МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ДЛЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ІДЕОЛОГІЧНИХ НАРАТИВІВ В СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ УКРАЇНИ

Стаття присвячена пошуку методологічного інструментарію для філософського аналізу іноземних ідеологій, що активно функціонують в суспільно-політичному дискурсі України. В цьому контексті значний дослідницько-евристичний потенціал виявляє теорія «археології знання» М. Фуко, як методологічна основа для аналізу складних, багатовимірних дискурсивних практик.

Ключові слова: ідеологія, ідеологічний наратив, правила формації, стратегія.

Актуальність. В останні два десятиліття в українській філософії дослідженню ідеологій відводилось другорядне місце, що обумовлювалось низкою об'єктивних та суб'єктивних причин. Проте, гібридна війна, що ведеться РФ проти України починаючи з 2014 року, істотно вплинула на конфігурацію вітчизняного наукового дискурсу та актуалізувала, зокрема перед гуманітаріями, специфічні галузі, дослідження в яких є необхідними для забезпечення сталого розвитку українського суспільства та держави. Одним з таких пріоритетних напрямків філософських розвідок є методологічна рефлексія ідеологій.

Ступінь розробленості проблеми. Серед представників класичної теорії ідеології необхідним є виділити К.Маркса, К.Манхейма, Т.Адорно, А.Грамши, Л.Альтюсера. Ідеологію як дискурсивну практику, з позиції ідей вироблених філософською традицією, що пов'язана з «лінгвістичним поворотом», досліджували Р.Барт, К.Леві-Строс, П.Бурдьє, Ж.Лакан, Ж.Бодріар, Г.Маркузе, К.-О.Аппель, Ю.Габермас, Н.Луман, М.Кастельс, С.Жижек. Дослідженням методологічних проблем дискурсивних практик та свідомості в комунікативному процесі займалися такі вітчизняні філософи як М.Попович, В.Чуйко, І.Добронравова, Б.Парохонський, В.Луцянець, Т.Лютій. Серед дослідників, які вивчають комунікативні процеси в сучасній Україні та вплив на них іноземних наративів, необхідно виділити Г.Почепцова, С.Дацюка, М.Давидюка, С.Кулика та ін.

Метою дослідження є пошук та розробка методологічного інструментарію для дослідження іноземних ідеологічних наративів в сучасному суспільно-політичному дискурсі України.

На даний момент доводиться з необхідністю констатувати активний вплив на вітчизняний соціально-політичний дискурс низки іноземних ідеологічних наративів. Згадані іноземні ідеології варто класифікувати за двоохрівневою шкалою: глобальні та регіональні ідеології. Зокрема, до перших відноситься ідеологічні наративи «Русский мир», «Євроатлантизм» (який може в різних ситуаціях розпадатися на «панамериканізм» та «паневропеїзм») та «Неоосманізм». Серед регіональних ідеологічних наративів, що активно впливають на суспільно-політичну ситуацію в Україні, необхідно визначити проекти «Великої Румунії», «Великої Угорщини» та «Великої Польщі». Зазначені ідеології є взаємосуперечливими в багатьох позиціях, несуть неоднозначні меседжі, а реалізація їхніх стратегій в українському суспільно-політичному дискурсі має складні, часто небезпечні для України наслідки. Описана полівекторність визначає сферу впливу іноземних ідеологій на суспільно-політичний дискурс України як складний, багатомірний, постнекласичний об'єкт

дослідження, що вимагає для своєї наукової розробки відповідного методологічного інструментарію.

Врахування гіпотези А.У.Гоулднера та К.Гіртца, відповідно до якої ідеологія є продуктом соціокультурних змін, пов'язаних з кризою традиційних способів легітимації та формуванням «нової раціональності» (тобто створенням нових механізмів обґрунтування претензій на панування та істину), визначає комунікативну природу ідеології [1]. Відповідно, для дослідження такого об'єкту доцільним є застосування методологічних підходів, що були розроблені в напрямках сучасної філософії, пов'язаних з так званим «лінгвістичним поворотом».

Основоположні ідеї згаданих філософських теорії тісно пов'язані з логікою, зокрема з логічною семантикою Г.Фреге, Л.Вітгенштайна, з аналітичною філософією в цілому, оскільки остання займалася насамперед інтерпретацією мови. Їхні уявлення виходять з тези про розгляд величезної кількості шарів культури як мови, знакової системи. Тому відповідно до генеральної тенденції цієї традиції ідеологія може інтерпретуватися як інформаційна система (в якій відповідно до певних правил продукуються, впорядковуються та транслуються знання, уявлення, цінності), котра функціонує в мовному просторі і сама може бути розглянута як певний мовний дискурс, «мовна гра». Ця традиція представлена великою кількістю потужних філософських концепцій («критична теорія», структуралізм, деконструктивізм та ін) [2]. Серед згаданої множини течій доцільним є звернутися до розробленої М.Фуко концепції «археологія знання», яка продемонструвала значний методологічний потенціал в процесі дослідження філософом багатьох галузей соціуму (економіка, медицина, природознавство) як дискурсивних практик.

Отже, М. Фуко пропонує поставити під сумнів поняття традиції, розвитку, еволюції, ментальності, як форм безперервності, котрі дозволяли перегруповувати послідовність розсіяних подій, співвідносити їх одним і тим самим організаційним принципом, відкривати принцип зв'язаності та начерк майбутньої єдності, встановлювати між одночасними або послідовними подіями однієї епохи спільність смислу. Власне, ці поняття ставляться під сумнів як не рефлексивні, прийняті без попереднього обґрунтування. Після критики вищезгаданих форм безперервності М. Фуко намагається обґрунтувати свою концепцію «археології знання».

Утворення, що сформувались після виявлення розривів, Фуко визначає як такі, що мають мовну природу. Тому сферою його подальшого аналізу повинна стати сукупність висловлювань, вимовлених і написаних. Відношення та взаємозв'язки, в котрих перебувають одне з одним висловлювання, утворюють ті структури, котрі утворились внаслідок виявлення розривів. Зокрема такими структурами є психіатрія, політекономія, лінгвістика через конкретний аналіз яких філософ обґрунтовує свою концепцію.

Спосіб існування вищезазначених структур визначається специфічними правилами та закономірностями, котрі виявляються у зв'язках між мовними одиницями, мовними подіями. Таким чином, виникає проект опису мовних подій, як горизонт для дослідження єдностей, котрі там утворилися.

Такі структури як психіатрія, економіка, природознавство повинні пройти поріг позитивності мови, котрий характеризує єдність в часі та просторі мовних одиниць, котрі стосуються кожної з них. Існує сукупність умов, певних правил, котрі дають можливість прояву позитивності тих чи інших висловлювань. Ці умови М. Фуко називає історичним апріорі. Проте він тут відмежовується від кантіанського розуміння цього терміну, оскільки в Канта воно пов'язане з діяльністю трансцендентального суб'єкта. Історичне апріорі – це система правил, що існує незалежно від суб'єкта в мові і є для суб'єкта обов'язковою. Також важливим є те, що ця сукупність правил, це апріорі, як зазначає філософ, не уникає історичності (тому, власне і пропонується поняття «історичне апріорі»), ця сукупність правил не є позачасовою структурою, а може піддаватися перетворенням.

Певна сукупність висловлювань, що артикульована згідно з історичними апріорі через різні типи позитивності, постає розокремленою в різних мовних формаціях, іменованих М. Фуко архівами. Архів – це система висловлювань, з одного боку подій, які мають умови та свою сферу виникнення, а з другого боку речей, що передбачають можливість та поле свого застосування. «Архів – це передусім закон того, що може бути сказане, система, що керує появою висловлювань як осібних подій... Архів – ...є тим, що визначає модус актуальності висловлювання-речі, це система його функціонування» [5, с. 207-208]. Таким чином, архів виступає як загальна система формування, перетворення та функціонування висловлювань, а більш ширше – самих знань. Саме він визначає появу та застосування знань через способи, котрі визначаються законами його існування.

Використовуючи, таким чином, теорію «археології знання», як теорію дослідження архівів, ми можемо описувати різні дискурсивні практики в об'єктивному вимірі. Відповідно, прийнявши визначення ідеології як інформаційної системи, котра функціонує як дискурс, можемо інтерпритувати її як архів у фукольдіанському розумінні (відповідно до певних правил продукуються, впорядковуються та транслуються знання, уявлення, цінності) та можемо застосувати для її аналізу теорію «археології знання».

Опис мовних подій, як найпростіших елементів архіву, ставить перед собою питання про умови можливості існування висловлювання. Тут ідеться про те, щоб осмислити висловлювання у всій вузькості та своєрідності самої його події, якомога точніше установити його межі, встановити його співвідношення з іншими висловлюваннями. Вияснивши спосіб поєднання висловлювань у єдності, ми зможемо відповісти на питання щодо умови

можливості існування цих єдностей, одночасно це буде відповіддю на питання про спосіб існування того чи іншого архіву і, відповідно, ідеологічного наративу.

Звідси виникає думка про те, щоб описати саме ці розсіяння; щоб з'ясувати, чи не можна відкрити якийсь регулярний зв'язок між цими елементами, тобто чи не можна виявити певний порядок у їхній послідовній появі, певні кореляції у їхній одночасності, позиції, які можна б було приписати їм у спільному просторі, взаємозалежне функціонування, пов'язані та ієрархічно впорядковані трансформації. Тобто потрібно описати системи розсіяння висловлювань. «У тому випадку, якби вдалося описати, між певною кількістю висловлювань, подібну систему розсіяння, у тому випадку, якби між об'єктами, між типами висловлювань, між поняттями, між варіантами тематичного вибору ми зуміли визначити якусь регулярність (якийсь порядок, кореляції, позиції, функціонування, трансформації), тоді можна було б сказати, з необхідними застереженнями, що ми маємо справу з мовною формацією... назвімо правилами формації умови, яким мають відповідати елементи такого розподілу (об'єкти, модальність висловлювання, поняття, варіанти тематичного вибору). Правила формації – це умови існування (але також умови співіснування, стабільності, модифікації та зникнення) в тому або тому розподілі мовних елементів» [5, с. 62]. Отже, М. Фуко пропонує віднайти правила існування дискурсів через аналіз рівнів мовних формацій.

З цією метою в теорії «археології знання» філософ виділяє наступні рівні мовних формацій: формації об'єктів, висловлювальних модальностей, понять та стратегій. Під об'єктами він розуміє певні явища, що мають відношення до певного мовного дискурсу, описуються в ньому, проявляють в його межах певні свої якості та характеристики, можуть співвідноситись одне з одним.

Поява об'єктів дискурсу має деякі особливості, пов'язані з їхнім виникненням в практиці мовних подій. Власне, прояснення цих особливостей дає змогу виявити правила, своєрідний режим існування певних явищ в ролі об'єктів мови. Першим в якості правила формації М. Фуко виділяє поверхню появи об'єктів мови. Тут, на прикладі психопатології показується «де можуть виникнути, щоб потім бути визначеними й проаналізованими, ті індивідуальні відмінності, які залежно від ступеня раціонального осмислення, поняттєвих кодів та типів теорії, мають згодом набути статусу хвороби, психічного розладу, відхилення, божевілля, неврозу або психозу, дегенеративності тощо» [5, с. 65]. Ці поверхні появи відрізнялися в залежності від їхнього існування в рамках певного суспільства та епохи. Крім того, об'єкти набували свого специфічного сенсу відповідно до поверхонь дискурсів, в яких вони виникали. Наприклад, психоз мав специфічне значення в межах психіатрії, проте, це значення змінювалось при його появі на поверхні дискурсів мистецтва та кримінального права з їх власною нормативністю. Таким чином, мова певного дискурсу відкриває можливість окреслити сферу свого застосування, визначити те, про

що вона має говорити, надати цьому статус об'єкта – а отже, й примусити його з'явитися, зробити так, щоб його можна було назвати й описати.

Наступним елементом правил формації, котрі описує М. Фуко, є рівні виокремлення. Так, медицина (як регламентована інституція, як сукупність індивідів, що складають корпус працівників сфери охорони здоров'я, як компетенція визнана громадською думкою, правосуддям та державною владою) стала в ХІХ ст. головною інстанцією, яка в суспільстві виокремлює, визначає, називає й утверджує божевілля як об'єкт. Проте, крім медицини на такі повноваження претендують дискурси карного правосуддя, релігії, літератури та художньої критики.

Останній елемент правил формації визначається як решітки деталізації. Тут мова йде про системи, згідно з якими розділяють, протиставляють, перегруповують, виводять одні з одних об'єкти певних дискурсів, накреслюють лінії спорідненості між ними. Прикладами таких решіток деталізації в дискурсі психіатрії виступають концепти душі, як сукупності ієрархізованих спроможностей, тіла, як тривимірного об'єму органів, поєднаних між собою схемами залежності і комунікації.

Проте, опису елементів правил формації є ще недостатньо для пояснення виникнення об'єктів в певних мовних дискурсах.

Таким чином, М. Фуко приходять до висновку, що психіатрична мова, а якщо більш загально, то і всі інші єдності мовних подій, дискурси характеризується не лише специфічними об'єктами, а й тими способом, якими вона ці об'єкти витворюють. «Це творення забезпечується цілою сукупністю відношень, які встановлюються між рівнями появи, розмежування та деталізації. Тому можна сказати, що мовна формація піддається визначенню (принаймні у стосунку до своїх об'єктів) в тому випадку, якщо можна встановити такі сукупності; якщо можна показати, як саме той або той об'єкт мови, що розглядається, знаходить там своє місце та закон свого виникнення...»[5, с. 71].

Власне, ці об'єкти з'являються завдяки тому, що їх описують в певному дискурсі, їхній опис в межах певного дискурсу є умовою їхнього існування. Поза дискурсом їх не існує. Прикладами таких об'єктів в мовному дискурсі психопатології протягом ХІХ ст. є монomanія, первісне слабоумство, хронічний енцефаліт. Вони виникають тільки в межах цієї конкретного мовної практики та тільки в середині неї отримують своє гносеологічне та практичне значення. В згаданих ідеологічних дискурсах такими об'єктами є інтеграція, возз'єднання, експансія, єдність та ін. Всі ці об'єкти в рамках кожного нарративу набувають свого унікального змісту (часто можуть носити взаємосуперечливий характер – так, наприклад об'єкт «інтеграція» в «Євроатлантичному» нарративі набуває зовсім інших коннотацій, аж до повної зміни сенсу, в нарративі «Русский мир»). Тобто, гносеологічні та практичні смисли ідеологічних об'єктів розкриваються лише в контексті конкретного ідеологічного дискурсу.

Наступним кроком для прояснення способу існування дискурсу, відповідно до підходу М. Фуко, є визначення формування висловлюваних модальностей. Тобто, питання полягає у виявленні джерела появи висловлювань та їхнього місця.

Перше питання: хто говорить? Тобто питання про джерело появи висловлювань. Мова тут іде не просто про індивіда, який говорить, а точніше про статус носія, від кого висловлювання отримують презумпцію своєї істинності, хто є легітимуючою інстанцією мовної практики. Це питання вирішується Фуко на прикладі психіатрії. В цій мовній формації джерелом появи висловлювань є лікар. «Статус лікаря включає в себе критерії компетентності та знання; він визначається інституціями, системами, педагогічними нормами, законодавчими постановами, які наділяють його правом – не без того, щоб обмежити його певними кордонами – застосовувати свої знання на практиці та в експериментах» [5, с. 80]. Слово медика не може бути промовлено будь – ким, його оздоровча сила й саме його існування як слова медика, невіддільні від статусу конкретної особи, котра має законне право його оприлюднити. Власне, легітимуюча інстанція елементів ідеологічного нарративу має свій механізм конститування. Так, існує жорсткий зв'язок між суб'єктом, який генерує елементи нарративу та поверхнею і рівнем ідеологічного дискурсу. Іншими словами, в кожній ідеологічній системі існує чітко визначена модель суб'єкта легітимації, включаючи параметри його авторитетності та компетентності. Так, в залежності від конкретного ідеологічного дискурсу такими суб'єктами можуть бути митці, релігійні діячі, спортсмени, кримінальні авторитети тощо.

Іншим важливим елементом формування мовленнєвих єдностей є місце їхньої появи. Місця появи висловлюваних модальностей М. Фуко виявляє як інституційні, це робиться, знову ж таки, на прикладі медицини. Місцем появи висловлювань, що стосуються об'єктів медицини в наших суспільствах є лікарня, чи інші медичні інституції, де «постійно здійснюються спостереження, кодифіковані, систематичні, забезпечені спеціалізованим та різного ступеня медичним персоналом, що може таким чином утворити поле частотності, яке піддається кількісному аналізу» [5, с. 82].

В свою чергу, ідеологічний дискурс виникає тоді, коли в мовній практиці встановлюється відношення між певною кількістю різних елементів, один з яких стосується статусу суб'єкта легітимації, інші – того інституційно і технічно оснащеного місця, з якого вони промовляли, ще інші – їхнього становища як суб'єктів. Тобто, місцем функціонування суб'єкта легітимації, де створюються та існують елементи ідеології, може бути, в залежності від низки конкретних обставин, науково-історична сфера, художня література, медіа, естрада, релігійна комунікація тощо.

Важливим моментом для розгляду правил існування сукупності мовних висловлювань є проблема утворення понять, котрі виникають в різних

дискурсах. Для в'яснення цієї проблеми М. Фуко пропонує описати царину висловлювань, у якій виникають і циркулюють поняття.

Отже, аналізуючи формацію понять, філософ намагається визначити за якими схемами (організації послідовностей, одночасних об'єднань чи лінійної або оберненої модифікації) висловлювання можуть пов'язуватися між собою в одному типі мови. «Такі схеми дозволяють описати не закони внутрішнього конструювання понять, не їхній поступальний та індивідуальний розвиток у свідомості якоїсь однієї людини, а їхнє анонімне розсіяння по текстах, книжках, творах. Таке розсіяння характеризує той чи той тип мови й визначає поміж поняттями форми дедукції, дери́вації, пов'язаності, а також несумісності, переплетення, субституції, виключення, взаємозумовлених змін, заміщення тощо» [5, с. 96].

Тут варто зазначити, що такий аналіз безпосередньо стосується рівня самої мови, проте не в її розумінні в метафізичній традиції. Тут швидше йдеться про мову у її риторичній концепції. Тут мова вже не є зовнішнім перекладом певного ряду ідеальних сутностей, а є місцем прояву понять. Константи мови не пов'язуються з ідеальними структурами понять, а описується концептуальна мережа, опираючись на регулярні закономірності внутрішньо притаманні мові. Формування понять пов'язане з правилами, що характеризують саму мовну практику.

У здійсненому М. Фуко аналізі, правила формації діють не в ментальності, чи свідомості індивідів, а в самій мові, отже, є обов'язковими для всіх індивідів, котрі намагаються говорити в цьому мовному полі. Іншими словами, індивідам, що існують в рамках певної ідеологічної системи, пропонується для використання вже певний набір понять. Перебування у межах ідеологічного дискурсу можливе лише у випадку використання даного набору. Іншими словами, поняття «укробандерівці» чи «гейропа» з ідеологічного нарративу «Русский мир» не означають жодного об'єктивного існування, а конституюються та мають сенс виключно у межах функціонування даної мовної практики [4].

Останнім виміром мовної формації, котрий описує Фуко є стратегія. Такі мовні дискурси, типи раціональності, як економіка, медицина, грамати́ка та ін., відкривають можливість для певної організації понять, для певних перегруповань об'єктів, для певних типів висловлювань, які формуються залежно від ступеня своєї зв'язаності, строгості та стабільності. Єдність елементів мови пов'язаних певними зв'язками в єдину тему Фуко називає стратегією, зокрема для економіки такими можуть бути стратегії меркантилізму, фізіократії, утилітаризму, маржиналізму. Стратегія, як модус існування мовної формації акцентує практичний момент її функціонування. Адже саме стратегія визначає момент теоретичного й практичного вибору, тобто включення, або не включення певних елементів до мови архіву (своєрідна легітимація) та реалізації цих положень в конкретних випадках

людської практики. Власне стратегій у мовній формації може бути декілька. Вони відрізняються одна від одної своїм способом існування який, виражається у зв'язку між елементами мови. Так, стратегіями для ідеологічних наративів можуть бути імперіалізм, експансіонізм, реваншизм, інтеграціонізм, протекціонізм тощо.

Таким чином, теорія «археологія знання» М.Фуко постає як методологічна основа для рефлексії ідеологічних наративів в суспільно-політичному дискурсі України. Цей підхід визначає структуру дослідницької настанови для аналізу ідеології шляхом артикуляції таких елементів дискурсивної практики як: формація об'єктів, висловлюваних модальностей, понять та стратегій. Зазначене дозволяє чітко виокремити з багатоманіття мовної практики ідеологій основні теми, поняття, встановити джерело та спосіб їх конституювання, а також визначити механізм їхньої реалізації як соціальної практики.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гоулднер А. Наступающий кризис западной социологии. – СПб.:Наука, 2003. – 575 с.
2. Назарчук А.В. Теория коммуникации в современной философии. М.: Прогресс-Традиция, 2009.-320 с.
3. Почепцов Г.Г. Контроль над разумом. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2012.-350 с.
4. Почепцов Г.Г. Смысли і війни: Україна і Росія в інформаційних війнах. – К.: Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2016.-316 с.
5. Фуко М. Археологія знання / Мішель Фуко. – Пер. з фр. В. Шовкун. – К.: «Основи», 2003. – 326 с.

REFERENCES

1. Gouldner A. Nastupayushchiy krizis zapadnoy sotsiologii. – SPb.:Nauka, 2003. – 575 s.
2. Nazarchuk A.V. Teoriya kommunikatsii v sovremennoy filosofii. M.: Progress-Traditsiya, 2009.-320 s.
3. Pocheptsov G.G. Kontrol' nad rozumom. – K.: Vidavnichiy díim «Kiêvo-Mogilyans'ka akademíya», 2012.-350 s.
4. Pocheptsov G.G. Smisli í víyni: Ukraïna í Rosíya v ínformatsíynikh víynakh. – K.: Vidavnichiy díim «Kiêvo-Mogilyans'ka akademíya», 2016.-316 s.
5. Fuko M. Arkheologíya znannya / Míshel' Fuko. – Per. z fr. V. Shovkun. – K.: «Osнови», 2003. – 326 s.

АННОТАЦІЯ

М.Р. Биевский «Археология знания» М. Фуко: методологический потенциал для исследования идеологических нарративов в общественно-политическом дискурсе Украины

Статья посвящена поиску методологического инструментария для философского анализа иностранных идеологий, активно функционируют в

общественно-политическом дискурсе Украины. В этом контексте значительный исследовательско-еврестичный потенциал проявляет теория «археологии знания» М. Фуко, как методологическая основа для анализа сложных, многомерных дискурсивных практик.

Ключевые слова: идеология, идеологический нарратив, правила формирования, стратегия.

SUMMARY

M.R. Biography "Archeology of Knowledge" M. Foucault: Methodological Potential for the Study of Ideological Narratives in the Socio-Political Discourse of Ukraine

The article is devoted to the search for methodological tools for the philosophical analysis of foreign ideologies that are actively functioning in the socio-political discourse of Ukraine. In this context, a significant research-and-Jewish potential reveals the theory of "archeology of knowledge" M. Foucault, as a methodological basis for the analysis of complex, multidimensional discursive practices.

Key words: ideology, ideological narrative, rules of formation, strategy.

УДК 1(091)+167.6

З. Ю. Макаров

Вінницький національний
технічний університет

РАЦІОНАЛЬНІСТЬ ГУМАНІЗМУ В ПРОЕКТІ ВІДРОДЖЕННЯ

Дана робота має на меті дослідити статус раціональності в академічній історії ренесансного гуманізму. Зокрема, проводиться класифікація основних етапів гуманізму та їх кореляція з низкою антитез схоластичній раціональності і рецепцій античної академічної культури. З'ясовано, що в соціально-політичних вченнях гуманістів криза Пізнього Відродження розв'язується через зміну структури раціональності і навернення філософської думки Італії до природної доцільності людської діяльності. З огляду на альтернативні настанови щодо природи в передмодерній європейській філософії на завершення роботи окреслено завдання наступного дослідження розумового осягнення номіналістичних мотивів проекту Відродження.

Ключові слова: Ренесанс, гуманізм, схоластика, раціональність, етика, риторика, мистецтво, утопія.

Попри чималу історіографію наукова думка Відродження тривалий час не знаходила такого виокремлення та визнання, як мистецтво цієї доби, про що свідчать історико-філософські традиції Г. Гегеля або В. Віндельбанда. Разом з тим, спроби стильового виокремлення культури Відродження, що беруть початок у впливових мистецтвознавчих концепціях Я. Буркхардта та Г. Вольфліна, часто сповнені формалізму на зразок «Раннє – Високе – Пізнє». Дотепер тут неохоче відзначають якусь особливу *раціональність*, скажімо, гуманістичну чи натуралістичну, часто обмежуючись її оцінкою як перехідної до